

Heydər Əliyevin 38 il öncə Türkiyəyə göndərdiyi hədiyyə...

Erməni zərbəsilə öldürülən Aysad Uğurlunun nakam taleyi, sahibsiz qalan qarmon və Mehriban Əliyevanın əbədləşdirdiyi yadigar

"Garmon" və sahibi
Kürşad Uğurlu, Sovyetlərin ikinci adamı Haydar Aliyev'in kendisine göndərdiyi akordeona bənzərən Garmon isimli müzik aleti ilə görüşür...

Aliyev'in jesti

Haydar Aliyev, kendisinden Garmon adı verilen Azərbaycan milli çalığını istəyən Kürşad Uğurlu isimli Türk gencinin isteğini yerine getirdi. Uğurlu, "Aliyev bizi çok sevindirdi" dedi.

İstanbul'da Devlet Konservatuarı'nda sanatçı olarak çalışan Kürşad Uğurlu, "Haydar Aliyev'e mektup yazarak borcumuzun ne olduğunu sorduk. Bize göndərdiyi cevapta sitem ettiler ve (Ne borcu? Bu benden size bir hədiyyə)" dedi.

Aysad Əli Uğurlu... Bu ad yəqin ki, sizə tanış deyil. Bəlkə heç musiqi aləmində də bu adı eşidən insanların sayı çox deyil. Ancaq tanıyanlar bilir ki, bu ismin altında cəmi 32 il ömür sürmüş eloğlumuzun acı, nakam taleyi yatır. Bu adın altında Azərbaycan qarmonuna olan sevgi ilə döyünən ürək dayanır. Bu adın altında qəddar erməni zərbəsilə susdurulan yarımçıq sənət ömrü yazılıb...

Bu günlərdə Türkiyənin məşhur və ən çox satılan mətbu orqanı olan "Sözcü" qəzetinin mənsətində Aysad Əli Uğurlu haqqında yazı dərc olundu. Biz də həmyerlimizin qısa, lakin maraqlı həyat hekayəsini qələmə almaq qərarına gəldik.

Soyadlarını Türkiyə Prezidenti verdi

Aysad Əli Uğurlu... Azərbaycan əsilli qarmon ifaçısı... 1958-ci ildə Türkiyənin Qars şəhərində dünyaya göz açıb. 1937-ci ildə Sovet imperiyasının Azərbaycanda apardığı repressiya əslən Gəncədən olan babası Əziz Hacızadədən də yan keçmir. Həbsinə qərar verilən ailə başçısı həyat yoldaşı, 3 oğlu və 4 qızı ilə birlikdə 1938-ci ildə çox çətinliklə Gəncədən Türkiyənin Qars şəhərinə köçür. O dövrdə Türkiyə Cümhuriyyətinin Baş naziri, sonradan Prezidenti olan Celal Bayar bu ailəyə Uğurlu soyadının verilməsini məsləhət görür. Qardaş ölkədə yeni həyatları onlara uğur gətirsin deyə...

Beləliklə, Uğurlu ailəsi Türkiyədə yeni həyata başlayır. Ailənin ortancıl oğlu Nazim özlərini dolandırmaq üçün Qarsda atası ilə çiyin-çiyinə işləyir. Eyni zamanda təhsilini də davam etdirir. Bu müddətdə işlərini böyüdür, elektrik sahəsində peşəkarlaşır və artıq onun adı Qarsda adlı-sanlı tacirlər sırasında çəkilir. Nazim uşaqlıqdan musiqiyə böyük maraq və sevgi duyurdu, xüsusən qarmonun vurğunu idi. Qarsda yaşayan digər azərbaycanlılar kimi, Uğurlu ailəsi də Azərbaycanın milli adət-ənənələrindən, mədəniyyətindən uzaq düşməmişdilər.

Bütün bayramlarını, toylarını, sevinci anlarını və ad günlərini milli adətlərimizə uyğun qeyd edirdilər. Evlərində daim Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri dinlənirdi, Azərbaycan radiosunun musiqi verilişlərinə qulaq asırdılar. O illərdə, internet olmadığı bir vaxtda yalnız radio dalğalarında eşidə bildikləri Azərbaycan musiqiləri, muğamlar vətən həsrətlərinə mülhəm olurdu.

Oyun havasından doğulan ad

Bir gün Nazim radiodan ustad qarmonçalan Teyyub Dəmirovun bəstəsi olan "Aysad" oyun havasını eşidir. Bu rəqs ona o qədər xoş təsir bağışlayır ki, gələcəkdə oğlu olsa, adını Aysad qoymaq qərarı verir.

İllər ötür, Nazim evlənir. 1958-ci ildə oğlu dünyaya gəlir və adını əvvəldən fikirləşdiyi kimi Aysad qoyur. Atanın Azərbaycan musiqisinə, qarmona olan sevgisi oğluna da keçir. Aysad uşaqlıqdan Azərbaycan musiqilərini dinləyib, dinləyib onları həm də çox sevdi. Qarmonda ifa olunan mahnıları dinlədikcə özü də bu alətdə ifa etmək arzusuyla alışı. Lakin ailəsi nə qədər axtarsa da, Türkiyədə Azərbaycan qarmonu tapıb ala bilmirlər. Sonda qarmonu akkordeonla əvəzləməli olurlar. Aysad öz-özünə akkordeon ilə həmin musiqiləri ifa etməyi öyrənir.

Türkiyənin "Günaydın" qəzetinin yazarı Ertuğrul Akbay Moskvaya Heydər Əliyevdən müsahibə almağa gedir. Söhbət zamanı Heydər Əliyev Aysaddan aldığı məktubdan və ona göndərdiyi qarmondan söz açır...

Bir neçə gün sonra İstanbuldakı Rusiya Konsulluğunun nümayəndəsi Nazim bəyə zəng edərək deyir ki, "cənab Heydər Əliyev bu türk gəncinə bir qarmon göndərmişdi, sizi tapa bilmədiyimiz üçün qarmonu yenidən Moskvaya qaytardıq. Lakin Heydər Əliyev bunu qəbul etmədi və alətin mütləq sizə çatdırılmasına dair sərəncam verdi. Qarmonunuz burdadır, gəlin, aparın..."

Fikrət Əmirovun hədiyyəsi

1968-ci ildə dahi Azərbaycan bəstəkari, əslən Gəncədən olan Fikrət Əmirov "Nizami" simfoniyasını səhnəyə qoymaq üçün böyük türk bəstəkari və dirijoru Səbahattin Qaləndərin dəvəti ilə İstanbula yola düşür. O, İstanbula Qars qatarı ilə gəlir. Nazim bəyin qatarında işləyən tanış bəstəkara burada onun həmyerlisinin olduğunu deyir. Nazim bəylə Fikrət Əmirov Qarsda görüşürlər. Gəncədə eyni məktəbdə oxuduqlarını öyrənirlər. Fikrət Əmirov iki gün həmyerlisinin evində qonaq olur. Evdə Aysadın akkordeon çalmağına qulaq asır, ifası xoşuna gəlir. "Bu musiqiləri mütləq Azərbaycan qarmonu ilə ifa etməlisən", - deməklə istedadlı cavana bir qarmon göndərəcəyinə də söz verir... Fikrət müəllim öz sözünü yerinə yetirir və balaca ifaçıya qarmon göndərir. Təəssüf ki, bu qarmon səhvən "Kazan" qarmonu olur.

Aysad bu qarmonla ifası üzərində çox çalışır, vaxt keçdikcə daha da tələbkar olur və artıq "Kazan" qarmonu ilə kifayətlənmir. Sovet dövründə Azərbaycana gedib-gəlmək çətin olduğuna görə Nazim bəy 1975-ci ildə oğluna yaxşı bir qarmon almaq üçün Təbrizdə yaşayan Hüseyn Müvəhhidi adlı akkordeon ustasına müraciət edir. Təbrizli usta qarmon tapmağın çətinliyindən danışır və Aysad üçün akkordeonu modifikasiya, yəni əlavələr etməklə qarmona uyğun hala gətirir. Bu alətin səs düzümü qarmona yaxın olsa da, Azərbaycan qarmonunu əvəz etmir. Aysad bir müddət də bu alətdən istifadə edərək milli musiqilərimizi çalaraq ifaçılıq sənətinin sirlərinə daha yaxşı yiyələnir.

Heydər Əliyevə Türkiyədən yazılan məktub

1979-cu ildə Aysadın 21 yaşı olanda ailəsi Qarsdan İstanbula köçür. Gənc musiqiçi İstanbulda sənətini davam etdirir. O, artıq burada rəqs qruplarında qarmon çalır və Azərbaycan mahnılarını oxuyan sənətkarları müşayiət edir. Hətta həmin rəqs qrupları ilə xarici ölkələrdə qastrol səfərlərində də olur. Lakin əlində olan həm "Kazan" qarmonu, həm də Təbrizdə düzəldilmiş akkordeon onu qane etmir. Bütün bu illər ərzində Azərbaycan qarmonunu axtarmaqdan da vaz keçmir. Son çarə olaraq qarmonu çox səlahiyyətli bir şəxsdən istəmək qərarına gəlir. Çünki həmin illərdə Azərbaycana yalnız dəvətnamə ilə getmək mümkün idi. Özünün də turist kimi getmək imkanı yox idi.

Beləliklə, Aysad Uğurlu 1982-ci ildə Moskvaya, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini Heydər Əliyevə bir məktub göndərir. Məktubda əslən Gəncədən və musiqi ilə məşğul olduğunu, lakin qarmon tapa bilmədiyini yazır. Heydər Əliyevdən ona Azərbaycan qarmonu göndərməsini xahiş edir.

Heydər Əliyev gənc musiqiçini arzusuna qovuşdurur

Uzun müddət məktubuna cavab ala bilməyən Aysad Amerikadakı Türk-Azərbaycan Cəmiyyətinin dəvətini qəbul edərək, əlindəki "Kazan" qarmonu ilə Çikaqo şəhərinə gedir. Orada həm işləyir, həm də sənət fəaliyyətini davam etdirir.

Amma demə, vəziyyət tamam başqa imiş. Məktubla tanış olan Heydər Əliyev gənc musiqiçinin istəyini dərhal yerinə yetirir. Türkiyəyə Aysad Uğurluya Azərbaycan qarmonu hədiyyə göndərir. İstanbuldakı Rusiya Konsulluğu hədiyyənin sahibini tapa bilmədiyini əsas gətirərək qarmonu Moskvaya geri qaytarır. Bunu bilən Heydər Əliyev gənc ifaçını taparaq aləti ona mütləq çatdırmağı tapşırır.

Həmin ərəfədə Türkiyənin "Günaydın" qəzetinin yazarı Ertuğrul Akbay Moskvaya Heydər Əliyevdən müsahibə almağa gedir. Söhbət zamanı Heydər Əliyev Aysaddan aldığı məktubdan və ona göndərdiyi qarmondan söz açır. Ertuğrul Akbay da İstanbula qayıdan kimi ailəni tapır, Aysadın kiçik qardaşı Kürşad Uğurludan müsahibə götürür. Qarmonun hekayəsini "Günaydın" qəzetində dərc etdirir. Beləliklə, qarmonun sahibinin tapılmasına vasitəçi olur.

Bir neçə gün sonra İstanbuldakı Rusiya Konsulluğunun nümayəndəsi Nazim bəyə zəng edərək deyir: "Cənab

Heydər Əliyev bu türk gəncinə bir qarmon göndərmişdi, sizi tapa bilmədiyimiz üçün qarmonu yenidən Moskvaya qaytardıq. Lakin Heydər Əliyev bunu qəbul etmədi və alətin mütləq sizə çatdırılmasına dair sərəncam verdi. Qarmonunuz burdadır, gəlin, aparın..."

Ölkələr arası səyahətlərin idiki kimi sərbəst olmadığı, hətta çətin olduğu bir dövrdə Azərbaycanda Türkiyəyə qarmon gətirmək, demək olar ki, mümkün idi. Heydər Əliyev kimi yüksək vəzifəli siyasətçinin bu jesti əslində Azərbaycan-Türkiyə dostluğunun bariz nümunəsi, "bir millət, iki dövlət" ifadəsinin ən gözəl isbatı kimi dəyərləndirilə bilər.

Aysad Azərbaycan qarmonuna Amerikada qovuşur

Beləliklə, illərdir həsrətini çəkdiyi Azərbaycan qarmonunu Türkiyədə doğulmuş gəncəli Aysad Uğurluya Ulu Öndər Heydər Əliyev hədiyyə olaraq göndərir. İfaçı uşaqlıqdan arzuladığı Azərbaycan qarmonuna Amerikada qovuşur. Musiqi sahəsində təhsil almasa da, peşəkar səviyyədə ifa etməyi bacaran Aysad Uğurlu Çikaqo şəhərində amerikalılar, türklər və azərbaycanlılardan ibarət rəqs ansambli yaradır. Bu ansamblin bələtməstri də Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblinin keçmiş xoreoqrafı olan məşhur rəqqas Tanxo İzrafilovun qardaşı Moxay İzrafilov olur. O, ilk dəfə olaraq Flamenqo rəqqaslarının ayaqlarını yerə vuraraq çıxardığı ritmik səslərlə qarmonda Azərbaycan rəqs havalarını çalıb, bunları sintez edib ərsəyə gətirməklə maraqlı bir ifa ortaya qoyur. Amerikaya qastrol səfərlərinə gələn Azərbaycanın sevimli sənət adamları, o cümlədən Alim Qasimov, Aftandil İsmailov, Ramiz Quliyev, Vəli Qədimov, Yaqub Zülfüq, Şəfiqə Eyvazova və dünya şöhrətli sənətkar Zeynəb Xanlarova ilə görüşür.

Bu müddət ərzində Aysad bir azərbaycanlı ailənin qızı ilə evlənir, 3 oğlu dünyaya gəlir. Vətən sevgisi övladlarının da adında özünü göstərir - Cavanşir, Cahangir, Gəncəxan.

Ölümə aparan erməni zərbəsi

1988-ci ilin 24 apreli...
Bu tarix Aysad Uğurlunun taleyinə dəhşətli bir hadisə ilə yazılır. Həmin gün Çikaqoda Türkiyə Konsulluğunun qarşısında ermənilər etiraz aksiyası keçirir, Türkiyə əleyhinə şüarlar səsləndirir, "soyqırım" hadisəsini pisləyirlər. Digər tərəfdə də türkiyəlilər və azərbaycanlılar toplaşır onlara əks-reaksiya verirdilər. Aysad da, hər bir vətənpərvər türk övladı kimi, ermənilərin bu fəaliyyətlərinin qarşısında durmaq üçün nümayişdə iştirak edir. Aksiya əlbəyaxa döyüşə çevrilir.

Bu zaman bir erməni beyzbol çubuğu ilə onun başına güclü zərbə endirir. Zərbə Aysadın başında anadangəlmə olan passiv şişi tərpədir. Şiş getdikcə daha pisləşir və müalicəsi çətinləşir. Həkimlər şişin bədxassəli olduğunu bildirirlər. Aysad Amerikada beynində əməliyyat olunub müalicə alsada da, heç bir fayda vermir. Ümidi üzülən atası Nazim bəy oğlunu Türkiyəyə gətirir. Aysad Əli Uğurlu 23 aprel 1990-cı ildə 32 yaşında dünyasını dəyişir. Bir gün sonra təqvim 24 apreli göstərəcəkdə. İki il öncə Aysadın vaxtsız ölümünə birbaşa səbəb olan erməni zərbəsi ilə yaralandığı o günü...

Uğruna bir ömür həsr edilən qarmon Bakıda sərgilənir

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hədiyyə etdiyi qarmon Aysadın xatirəsinə hərmət əlaməti olaraq ailəsi tərəfindən evində qorunur və çalınır. İllər sonra Azərbaycan qarmonunun vurğunu olan Aysad Uğurlunun acı həyat hekayəsini öyrənən Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevə bu ailəni tapır. Aysadın illərlə həsrətində olduğu, yolunu gözlədiyi, mənəvi dəyəri yüksək, Ulu Öndərin hədiyyəsi olan qarmonu Bakıda Heydər Əliyev Mərkəzində nümayiş etdirmək istədiklərini bildirir. 2012-ci ildə Mehriban xanımın tövsiyəsi ilə Nazim bəy qarmonu Bakıya aparmaq üçün Heydər Əliyev Fondunun Türkiyədəki nümayəndəsinə təhvil verir. Uğurlu ailəsi illərdir qiymətli əşya kimi qoruyub saxladığı qarmonu vətənlərinə göndərirlər. Uğruna bir ömür həsr edilən, maraqlı tarixçəsi olan bu qarmon hazırda Heydər Əliyev Mərkəzində Milli Musiqi alətləri bölməsində nümayiş etdirilir...

Xəyalə MURADLI,
"Azərbaycan"